

načelnik

dragij bugarić

DRAGI BUGARIĆ rođen je 1948. u Vršcu. Objavio je knjige: *Sparina*, roman, Vršac 1970, *Semenkare*, pripovetke, Beograd 1970, *Pusti puže robove*, roman, Beograd 1974 (nagrada lista „Mladost“ i Predsedništva Saveza socijalističke omiljene Jugoslavije), *Zaharije u Bečeju*, roman, Vršac 1975, *Pustolovine Želimira Besničkog*, roman, Beograd 1975, *Gost*, roman, Beograd 1979. Živi u Beogradu.

Ristivoje Dokmanović je bio načelnik, samo toliko. Drug načelnik i gospodin načelnik, zakopčan do grla i u kaputu i u košulji. Kretao se ustaljenim stazama, od višespratnice u kojoj je imao prostran stan, do Gradske kuće, ujutro i popodne, istim pokretima i nikada s rukama u džepovima, od čega su ga odvikli još dok je pohađao niže škole. Njegov je život nalikovao na mnoge živote, tako da su i mnogi drugi mogli biti u njegovo koži i nazvati se načelnikom u opštinskoj skupštini.

Ristivoje Dokmanović je bio načelnik sekretarijata za zemljište ili tako nešto. Njegovu punu funkciju teško je upamtiti i potrebitno je prelomiti jezik da se ona izgovori i nekom udje u uši. I Dokmanović je znao da se ona s mukom uliva u uvo. Iako se dobro znalo, a o tome je načelnik brižljivo vodio beleške, odakle izvire, njen se uvir nije znao, ili je načelnik to čuvaо kao veliku tajnu. Nije bilo lako odgometnuti kroz koja je sve vrata, iz časa u čas, svakodnevno prolazio Dokmanović — ulazeći i izlazeći iz prostorija, zagrejanih, dugo neprovratnih, s mirisom ljudi i zadahom hartije, mirisom ljudi-hartija što su neprekidno, lančano, dugo, prolazili kroz vrata, i otvorena i zatvorena — a nije ni rasvetljeno.

Za razliku od drugih, za koje takođe drugi govore da bi mogli biti vrsni, rasni, solidni, upotrebljivi, uspešni (i slično) načelnici, i koji su neplanirano otvarali vrata i upadali u prostorije ili bi se iskrali iz njih, Ristivoje Dokmanović bi sve predviđeo i stvar izvodio s velikim predušljajem, bez ičeg suvišnog. Sve što bi on pri tom, a i u drugim prilikama, činio, bilo je neophodno, i bez toga sve bi stalo.

Dokmanović je malo govorio, ne samo zato što rečitost nije bila njegova izrazita osobina i što se reči misu lako lepile za njegov jezik, već su se kidaše i napuštale ga i ostavljale zacrvenelog, zadriglog od gneva, suzdržanog, i piva kojim je bio nadjen i namirisan, kao da je bio ječmom posejan, spolja i iznutra.

Odisao je pivom, čiji su oblici izbjigali kroz njegova velika usta s preterano crvenim, uglačanim usnama i između šiljatih zuba — kojima su vrhovi ležali na kravu crvenim usnama — i koji su zamagljivali sitna zatamnjena sočiva s velikom dioptrijom njegovih naočara u niklovanom ramu, dok se dešavao ovo:

— Mogu li da dobijem potvrdu za to zemljište? — upitao je čovek ne toliko star, koliko skupljen i naglo smežuran, zgrčen u svom teškom, grubom, čupavom kaputu koji ga je, po-pnuto, počeо da vuče ka podu načelnikove kancelarije.

— Ne možeš — rekao je kratko načelnik.

Naglo usitnjen čovek, koji se i dalje smanjivao, a uskoro će se pretvoriti u makovo zrno, obratio mu se s »gospodine, druže načelnice« i dodaо:

— Kako?

— Lepo i čisto — bila je to omiljena, jaka i moćna, uspavajuća uzrečica načelnika Dokmanovića, druga i gospodina koji nije bio drug, koji je umeo kroz vrata da prolazi s velikom vеštinom, da ga niko ne čuje i ne vidi, kao duh. Ulaskom u prostoriju ispunio bi je sobom i njegovi saradnici su, najednom kao da se svet pokreće, bivali zaokupljeni značajnim i zamršenim, dugotrajnim poslom, skroz preobraženi, dok je načelnik mirnih ruku, gotovo ukočenih, išao iz jedne kancelarije u drugu, a činovnici se pri tom klanjali (saginjali) prema službenim predmetima i pisacim mašinama.

Skupljen čovek je govorio:

— Ali, da li biste bili ljubazni da mi pomognete, i izdate mi tu potvrdu, jer bez mje ne mogu dalje, ne mogu ništa, baš ništa.

— Nema potrebe, druže — rekao je mekše načelnik — da civilite i sebe dovode u neprijatan položaj, jer ovo što ja sada govorim i činim, izvodom u duhu zakonskih i drugih propisa, i podzakonskih i ostalih normativnih akata, o čemu možete sve jasno da pročitate u tim i tim službenim listovima naše opštine — govorio je hladno rečenicu za koju je bio pripremljen od jutra kada ga je budilnik podigao iz sna, i kada se umio hladnom vodom.

— Ali, pokušajte sutra s drugim zahtevom i dopunom dokumenta — dodaо je Dokmanović.

Cvileći, i kao posram golub, stranka, u ogromnom kaputu, izašla je iz kancelarije i polako, udove i vrat i glavu izvlačeći iz kaputa, počinjala da liči na čoveka.

Dokmanović se obratio svom zameniku:

— Ko ga je pustio?

— Ne znam — odgovorio je ovaj pogнуте čelave glave.

— Ristiću — oslovio ga je načelnik — ne želim da mi ovakvi ulaze u kancelariju.

— Ne brinite, druže načelnice.

— Volim to da čujem, Ristiću. U tebe imam neograničeno poverenje, bez tebe bih imao grdnih muka — raznežio se načelnik Dokmanović, drug i gospodin.

U Vršcu, svako veće, u centru grada ispred hotela »Srbija« ili na uglu Bombonjera, Ristić, proređene kose i guste crne brađe — o kojoj mu načelnik Dokmanović ništa ne govorio, ne meša se, kaže, ni u čiji lični život — prolazi u dugom tamnom kaputu, smrknutog čela, ne više mlađ, u četrdesetim godinama, i obraća se mladim devojkama (»da vas opratim«, mogu li na časak da razgovaram s vama«), i one mu odgovaraju (»nemamo šta da razgovaramo«), a pročeljav Rastić ubrzava hod, pretvara se u vetrar i nestaje u tami odakle je bio iskrisnuo. Dobio je nadimak Rile Napadač, zbog lica kao u kopca, mada je u opštini mek kao pamuk, uglađen. Svakog jutra, iako neozelenjen, pojavljuje se u košulji s čistim okovratnikom, i ne govorio o svojim nepotpunim, nesrećnim ljubavnim pustolovinama, što su se mahom završile na pismima koja je nekom slao i koja su, verovatno, ostajala nepročitana, i na onima što je samom sebi pisao, potpisivao ženskim imenima i u kovertima, s uredno nalepljenim markama, odnosio na poštu i ubacivao u žuto metalno sanduč.

— I nemojte više takve da mi puštate — ponovio je načelnik prinoseći novine licu da bi pročitao članak o jakom vetraru u Vršcu, odštampan užasno sitnim slovima.

— Ne brinite!

— Raduju me tvoje reči — kazao je Dokmanović.

Malo ga je reči veselilo, kao što ih je malo i izgovarao, samo kada bi se neki uljez umuvalo u njegovu kancelariju, bez pitanja i kucanja na vrata, neopaženo pored savesnog zamenika i ostalih činovnika pri opštinskom sekretarijatu.

Neuočljavljeno mnogo reči utrošio je, zapravo ispljuvao, jer su mu usta bila puna komada svinjskog vrata i hrabe, kada je u kancelariju, lukavo i brzo, uskočio mlađic s vrata preteći, škrugući o potvrdi o zemljištu, o kući, tako nešto, a Dokmanović koji je doručkovaо — oznojen od napornog i dugog obroka, za pisaćim stolom na kome su preko raširenog belog salveta bile postavljene njegove poslastice što su mu pamet oduzimale i trovale oči, preveličke i iskolacene pod naočarima koje je malim prstom morao stalno da popravlja jer su mu spadale na nos — hladno ga je pogledao, a onda kao da je u plamenu nestao, masnih prstiju i izmaščenih usana što su se presijavale, krvavo crvene, skočio je sa stolice dlanovima lupivši o sto i ne puštajući mlađića da dovrši rečenicu, upozoravao ga o načinu, redu i redu, vaspitanju, i pretio, dozivao zamenika, punim ustima. Gotovo se ugušio.

Zahtevaо je da se svaki predmet, što su njegovi saradnici obradivali, dostavi njemu, ne samo na potpis, pre donošenja končnog rešenja, i to preko zamenika Dokmana Ristića, koji ih je slagao na malom stolu namenjenom za to, do same velike načelnikove stolice, ukrašene duborezom, nalik kraljevskom prestolu, koju je sam načelnik iskopao iz podruma Gradske kuće.

I o stolici je dugo govorio, ali s uživanjem, razvijajući priču — pripovedajući je, deo po deo, svakog dana u kancelariji i subotom popodne, kada bi se u njegovom prostranom stanu na periferiji Vršca, kod Jezera, okupili bliski i dalji rođaci — da je ta stolica, crna, već lakovana, mada lak nije odgovarao originalu (što je Dokmanović teška srca preživeo), pripadala prvom predsedniku vršačke opštine, prvom gradonačelniku, o komu postoji samo poneki redak i nepotpun dokument, što njegovu priču ispričanu u fragmentima čini uverljivijom, i nesumnjivom. S užasnim uživanjem pripovedao je Dokmanović tu priču, i za to vreme, dok je birao reči i smešio se, i povremeno jelen-skom kožicom prebrisao sočivo naočara, oscećao se važnijim no što je bio kao načelnik opštinskog sekretarijata.

— Da li vam je prijao doručak? — upitao je zamenik načelnika, kao miš se ušunjavši u prostranu kancelariju i pokazujući vrškove zuba prema stolici u duborezu, ljubazno nasmešen i onda kada u stolici nikog nije bilo.

Sledećeg jutra Ristić je Dokmanoviću, u stvari Dokmanoviću je Ristić doneo lepu pregršt sira umotanu u najlonsku kesu i podneo šefu pod neprirodno izrasli nos, nalik čvoru i žbunu zbor dlake što su iz nozdrava iždikale i plašile obične ljude:

— Druže načelnice, divan sir iz Gudurice za vas. Juče sam kolima skonkuo do sela, samo zbor sira. Svakog četvrtka jedan seljak, koga dobro poznajem, sir iznosi na pijacu, najbolji sir u Banatu, verujte mi, kao iz sna. Juče sam otiašao ...

Polovinu od toga načelnik nije čuo, ali je sav ponuđeni sir pojeo.

Zamenik načelnika se naslađivao uživanjem, slašću kojom je šef Dokmanović, drug i gospodin, zavisno od prilike u kojoj bi se zadesio, smazao pregršt guduričkog kraljeg sira. Trlja je šake posmatrajući uvežbane, harmonične pokrete njegovih rumenih usana što su se kretale u brzom ritmu.

— Prijatno — oglasio se opet Ristić i natrake ūzašao iz svetle, topke kancelarije.

A onda se kao kobac okomio na referente, sleteo im na rame i ključao im mozik, trzao vijuge šiljatim, oštrim klinjom što mu je izrastao čim je iskoracio iz načelnikove sobe. Napađao ih je. A uveče, pred »Srpskom«, kada bi ga izdaleka ugledali, činovnici bi se sklanjali ispred njega. Samo za vreme pauze za doručak — trideset minuta — ostavljao ih je na miru. Onog dana kada bi ga na ulici sreli, kancelarijski pacovi nisu imali sreće.

Leti ujutro u šest, a zimi u sedam sati, ili neki minut ranije, kroz veliku kapiju Gradske kuće prolazili su kancelarijski pacovi i u svom sekretarijatu izlazili na oči zameniku načelnika, ka da u tim trenucima njihov pravi život počinje, bez reči, a nastojeći da to čine i bez šuma. Trzali su se dok su ispod stolova izvlačili stolice i u jednom mahu, pre nego što će na njih sedeti, uočili bi zaod se u Ristićevim očima.

Načelnik, s crnom kožnom tašnom s patent zatvaračem, dozao je tačno deset minuta kasnije, zadihan, s velikim i važnim poslom u glavi i sa svim koncima ovog sveta, uz tašnu, u rukama, i s mislima kojih se ni tokom sna nije mogao osloboediti.

O tim mislima — kao i o vremenu i događajima u sekretarijatu dok je sam bio zamenik načelnika i u očima nosio strogi sev — govorio je Ristiću, poverljivo, naznačujući umetnutim rečenicama da je to strogo poverljivo kao da se radi o tajnim dokumentima što u svačije ruke ne smeju doći, kao ni njegove misli u svačiju glavu. Nabranu čela, Ristić je slušao o načinu kako radno vreme može najceleshodnije da se iskoristi, zapravo kako čovek u toku radnog vremena može najfunkcionalnije da dejstvuje, kađe da je reč o artiljerijskom oruđu i sličnim stvarima, i šta se sve drugo vrzma po glavi načelnikovo: predsednik opštine nije više toliko sjajan u nečijim očima kao što je bio do pre nekoliko meseci, što može uticati i na situaciju u samom njihovom sekretarijatu; izrezbarena stolica koju je izvukao iz podruma i čak joj dao novi sjaj i na kojoj je niz godina, davno, sedeо gradonačelnik Vršca, i šta bi on rekao kada bi znao ko je sada zauzima.

— Shvataš li?

— Shvatam, druže načelnice.

— Ne bi bilo loše da ova stolica, na kojoj sedim, promeni kancelariju i ide iz ovog sekretarijata na možda lepše mesto, mada mi je sasvim prijatno u njoj, ali sve se menja. Ne samo ljudi, već i stolice.

— Potpuno ste u pravu, načelnice.

— Je li tako?

— Tako je.

— Još nešto hoću da ti kažem, ali moraš da vodiš računa da ne dođe do tuđih ušiju, jer je stvar vrlo poverljiva. Znaš da ne volim mnogo da pričam, da sam škrtna na rečima.

— Znam, načelnice.

— Pričaju tamo... Znaš gde je tamo?

— Znam, načelnice.

— Tamo pričaju da, ma šta se dogodilo sa mnom, otisao gore ili dole, ili u penziju — a moguće je da se svašta desi — a ti drži jezil za Zubima...

— Da, načelnice.

— Kažu da će se, bez obzira na sve promene, novi načelnik našeg sekretarijata, koji uživa ugled zbog marljivosti službenika i veštine rukovodilaca, prezivati Ristić. Ti ćeš biti novi načelnik!

— Načelnice...

Leteo je i padaо sa stolice pored načelnikovog stola za koji nije uspeo da se uhvati.

Dokmanović mu je pomogao da se povrati. Ristić je grčito ščepao naslon stolice:

— Mogu li da popijem čašu vode?

— Samo pij, samo pij.

Zamenik je izšao iz načelnikove kancelarije s očima kao u zmaja, sevajući pogledom, na putu do toaleta, s čašom u uzdrhtaloj čvrstoj ruci, praćen pogledima činovnika, koji kao da su se razbudiли i trgli se iz dubokog sna.

Svojoj kući Dokmanović se vraćao, nešto smanjen, ispuvan, splasnulih obraza i ne više nadmenih grudi, i lice mu je, opet, kao i dok je ujutro dolazio na posao, bivalo sivlje, ne toliko pitomo koliko malaksalo i bezvoljno. Nekoliko blokova Ristić ga je pratilo, a onda, uz jedva primetan naklon, krenuo drugim, svojim putem. I za tih nekoliko minuta, dok nisu stigli do Sterijine ulice, gde su se uvek rastajali, načelnik je govorio o retkoj stolici iskopanoj u podrumu Gradske kuće, skoro vek sakrivenu tamu.

— Još nešto hoću da ti kažem, ali moraš da vodiš računa da ne dođe do drugih ušiju, jer je stvar vrlo poverljiva — dođao bi časak kasnije, ubrzano jer se put skraćivao. — Kažu da ćeš, bez obzira na sve događaje, ti biti novi načelnik, umesto mene.

To je govorio gotovo godinu dana.

Ristić je strpljivo ispijao vodu sa slavine opštinskog sekretarijata i pratilo načelnika do Sterijine ulice, iz dana u dan. Čak je i u dnevnik, koji s činovničkom ugađenošću vodio, o tome nešto zapisao, ali je kasnije te stranice uništio, uplašen da bi moglo doći do načelnikovih očiju, koje nisu sevale kao dok je niz godina bio zamenik načelnika sekretarijata, ali bi s vremenom na vreme, tokom priče o pronađenoj stolici, strašno sevnule i urezale se u Ristićevu pamćenje.

U dugom, crnom kaputu, čelavog usijanog temena, a ipak bez kape, lica zarašlog u brkove i bradu, s gustom masnom kosom na potiljku i okovratniku kaputa, prolazio je kroz grad zasut snegom i ugađan ledom po kome se i sam oprezno krećao da se ne bi uprljanog zimskog kaputa našao na snegu, i gledao oko sebe trudeći se da u daljinu uoči svog načelnika s tamnim naočarima velike dioptriјe, ne tako gordog kao u sekretarijatu, i samog uplašenog od snega i leda, i da ga, zatim, pozove u gradski hotel na kafu, ili čaj, i sluša, strpljivo i uzbudljivo, priču o stolicu u duborezu i svom unapređenju.

U stanu nije imao centralno grejanje, niti uveden plin kojim se skoro cela varoš grejala, već samo neuglednu naftaricu, koja je dugo zagrevala prostranu i visoku sobu i izduženo predoblje, što mu je bilo dodeljeno kao nužan smeštaj. Kao smrt bilo mu je strašno da u rezervoar peći nalije ložulje iz plastične kante, koja je, masna i crna, zaudarala na naftu i u Ristiću izazvala mučninu, ali je on ipak strpljivo i hladno silazio u podrum, gde su bila smeštena burad s uljem za loženje, i s punom kantom penjao se uz stepenište trudeći se da od svakog namernika prikrije gađenje i strah, u nadi da će, ipak, sresti načelnika s ogrammim naočarima, sličnim maski (kao čudovište), i pozvati ga na kafu, u svoj skroman stan.

Ali — razmišljao je s kantom u ruci — nešto će se promeniti i otprejaće iz skućenog stanu.

Miris naftne, dubine zemlje odakle je izvađena, omamljivao ga je, činio i ojađenim i veselim. U krevet je ulazio s čarapama na nogama i pokrivače navlačio preko glave, zimogrižljiv, sakupljajući snagu za sledeći dan.

Dokmanović je u stanu s centralnim grejanjem čitao novine zavale u fotelju i s nogama, u papučama, podignutim na stolicu koju je prethodno privukao uz meku fotelju. Držao je răširene novine i prinosio ih licu i čvornovatom nosu, nervoznim pokretom, dok je podešavao naočare, svoje druge oči. Žena mu je, u prolazu kroz dnevnu sobu, dobacila, »kada ćeš odmoriti prve i druge oči«, na šta je on, takođe zajedljivo, odgovorio »zna se kada«, i veće je prolazilo.

U sekretarijatu su se načelnik i njegov zamenik ponašali kao da drugog života nemaju i to su, gotovo otvoreno, zahtevali i od službenika koji su, jedan po jedan i sramežljivo, počeli da izražavaju želju da promene posao, tako da su i njihovi šefovi o tome načuli, ali su krili da to znaju. Ristić je od činovnika zahtevao izuzetu radnu disciplinu.

U zoru — dok je Ristić, zgrčen pod nagomilanim pokrivačima, ugrevan i presrećan u snu što mu je sva vrata, i kancelarijska, s lakoćom otvarao, spavao pokriven čak i svojim zimskim kaputom — neko je pozvonio na vrata njegovog stana. Zvono je dugo jer se Ristić budio sporo i naporno zevao dok nije, odgumnuvši zgomilane pokrivače, s čarapama na nogama, iskoracio iz kreveta i pod ružnjim svetlom stone lampe pošao, ognut dugim kaputom, prema predoblju, gde je zvono još uvek odjevkivalo i razbijalo mir kao staklo, i otvorio vrata. Ukazao se nepoznat čovek pod krvnenom kapom zasutom snegom koji se već otapao, jer je neznačac dugo stajao pred vratima i uporno držao prst na dugmetu zvana, i napravio barice na betonskom podu.

— Obucite se brzo — rekao je čovek — i podite za mnom.

Kao hipnotisan, još ne sasvim razbuđen, Ristić ga je poslušao i brzo se obukao. Čovek ga je sačekao u predoblju i duvao u skupljene šake.

— Požurite — požurivao je Ristića.

Kada je ovaj bio obučen, nepoznati je hitro krenuo niz stepenište i Ristić ga je, takođe ubrzano, pratilo i zaboravio da zaključa vrata stana.

— Kuda?

— Videćete — rekao je nepoznati dok su se kroz sneg i venjavicu probijali, nekud.

Ristić je na ustima držao šaku u rukavici.

— Načelnik Dokmanović hoće da vas vidi — govorio je čovek usta punih pahuljica. — Na samrti je.

— Kako — usplahirio se Ristić i usta su mu se, istog treća, napunila snegom.

— Umire...

Kada su stigli u veliki stan Dokmanovićevih, čuli su se jecaji i njegova je žena bila u polusvesnom stanju, a Dokmanović mrtav. Ristić je, videvši ga mrtvog, uspeo samo da izusti »načelnice«, ne znajući kome se obraća, i tada mu se zamaglilo pred očima i duboko u njemu, od velikog uzbuđenja.

Dokman Ristić je bio načelenik, samo toliko. Drug načelenik i gospodin načelenik, zakopčan do grla i u kaputu i u košulji. Kretao se ustaljenim stazama, od višespratnice u kojoj je imao prostran stan, do Gradske kuće, ujutro i popodne, istim pokrećima i nikada s rukama u džepovima, od čega su ga odvikli još dok je pohađao niže škole. Njegov je život nalikovao na mnoge živote, tako da su i mnogi drugi mogli biti u njegovoj koži i nazvati se načelenikom u opštinskoj skupštini.